

فصل ۴

تغذیه با استفاده از چراگاه

حیات دامداری کشور به مراتع وابسته است و آنچه هم‌اکنون گوسفندداری در ایران را توجیه می‌کند، استفاده از مراتع است که بدون هزینه یا با هزینه کم استفاده می‌شوند. معمولاً گوسفند را در فصول مناسب به چرا می‌برند، اگرچه انتخاب زمان چرا در هر نقطه بستگی به شرایط آب‌وهوایی، ارتفاع، نوع خاک و بالاخره نوع گیاه دارد. در مناطقی که مراتع غنی وجود دارد، پرورش گوسفند نیز پر بازده بوده و می‌توان نژادهای گوشتی و شیری را پرورش داد، ولی در شرایط فقر مرتع، پرورش نژادهای کم‌توقع بومی و کوچک‌جثه مناسب‌تر می‌باشد. مراتع سرمایه‌های ملی خدادادی هستند و باید به شکل صحیح برای تعلیف دام‌ها استفاده شوند. از جمله اصولی که در این رابطه مورد توجه قرار می‌گیرد، توجه به ظرفیت مرتع و رعایت زمان ورود و خروج دام از مرتع است.

واحد یادگیری ۶

چرای گوسفند و بز

آیا تا به حال پی برده‌اید:

- مزایای چرای گوسفند در مرتع کدام است؟
- چه فصلی برای ورود گله به چراگاه مناسب است؟
- آیا چرا تمام نیازهای گوسفند را تأمین می‌کند؟
- آیا همه گیاهان توسط گوسفند و بز چرانیده می‌شوند؟

چرای دام فرایندی است که طی آن دام‌ها برای تأمین انرژی و مواد غذایی مورد نیاز خود، به مراتع اطراف محل زندگی خود برده می‌شوند. گوسفندان در چرا بخش مهمی از مواد مغذی مورد نیاز بدن خود را تأمین می‌کنند. این مسئله باعث می‌شود که علاوه بر تأمین نیازهای غذایی هزینه تغذیه نیز کاهش یابد. میزان تأمین نیازهای غذایی و کاهش هزینه در چرا بستگی به پوشش گیاهی مراتع و انواع گیاهان موجود در منطقه دارد. استفاده از مراتع باید به گونه‌ای باشد که به پوشش گیاهی و خاک مراتع آسیبی وارد نشود و این نیازمند مدیریت علمی چراست.

استاندارد عملکرد

پس از اتمام این واحد یادگیری هنرجویان قادر خواهند بود که چرای ۱۰۰ رأس گوسفند و بز را در روز و فصل مناسب با توجه به ظرفیت مرتع انجام دهند.

بیش از نیمی از مساحت ایران را مراتع تشکیل می‌دهد که از نظر میزان پوشش گیاهی و تنوع گیاهی از مراتع غنی تا مراتع بسیار فقیر مشاهده می‌گردد. به‌ویژه در سال‌های اخیر با توجه به مشکلات خشکسالی و تغییر اقلیم بر سهم مراتع فقیر افزوده شده، و مراتع غنی و مناسب به حد چشمگیری کاهش یافته است. در نتیجه، مدیریت چرا و مدیریت مرتع و حفاظت مرتع بسیار مشکل‌تر شده است و نیاز جدی به توجیه نمودن صحیح دامداران و آموزش صحیح نظام چرای دام وجود دارد. در جامعه عشایری نظام معیشتی عمدتاً مبتنی بر نگهداری و پرورش گوسفند و بز در مراتع است، همچنین در شیوه زندگی روستایی دام به‌عنوان هدف و وسیله کسب درآمد بوده و تغذیه دام وابسته به مراتع است؛ اما متأسفانه بسیاری از مراتع کشور به‌علت تخریب بیش از حد با وضعیت بحرانی مواجه شده‌اند و ادامه این روند مشکلات بسیاری را از قبیل سیل، کم‌آبی، طوفان، شن‌های روان، آلودگی محیط زیست، خشکسالی و قحطی برای کشور ایجاد خواهد کرد. از این رو شناخت مراتع و مدیریت صحیح چرا تأثیر بسزایی در کاهش تخریب مرتع و توسعه صنعت پرورش گوسفند و بز خواهد داشت.

تاریخچه استفاده از مراتع

برخی از مورخان عقیده دارند که آریایی‌ها از اولین اقوامی بودند که موفق به اهلی کردن گوسفند شده‌اند، کوش‌های به عمل آمده در تپه سیلک کاشان، وجود گوسفند در زمان‌های خیلی قدیم در ایران را تأیید می‌کند. به هر حال آنچه به‌صورت تاریخ قابل استناد وجود دارد، این است که هفت هزار سال پیش دامداری یکی از حرفه‌های مهم ایرانیان بوده و رمه و رمه‌گردانی در سراسر ایران رواج داشته است. دامداران برای دستیابی به چراگاه‌های سرسبز به‌منظور تأمین علوفه‌های مناسب تابستانه و زمستانه به‌صورت بیلاق و قشلاق کوچ می‌کردند.

مرتع^۱

مرتع را تعریف کنید.

بحث
کلاسی

انواع مرتع

مرتع برحسب اینکه پوشش گیاهی آن به‌طور طبیعی رویش یافته‌اند یا انسان در کاشت آن دخالت داشته باشد، به دو دسته مراتع طبیعی و مصنوعی تقسیم‌بندی می‌شوند. زمین‌های زراعی و گیاهان روئیده در زمین‌های آیش^۲ نیز نوعی مرتع هستند.

۱- Pasture

۲- نکاشتن زمین به مدت معینی به‌منظور اصلاح و حاصلخیزی خاک را آیش‌گویی می‌گویند.

مرتع طبیعی: شامل زمین‌هایی است که به صورت طبیعی پوشیده از گیاهان خودرو باشد؛ به عبارت دیگر گیاهانی که مورد چرای دام واقع می‌شوند، به طور طبیعی رویده‌اند و انسان در مراحل رشد آنها دخالتی نداشته است. این مراتع را حیوانات اهلی و وحشی چرا می‌کنند.

مرتع مصنوعی

مرتع مصنوعی زمینی است که در آن انواع گیاهان علوفه‌ای مانند یونجه، ذرت، شبدر و مانند آن کشت شود و ممکن است به صورت چراگاه یا کشت کاری بهره‌برداری شود. مراتع مصنوعی بر اساس نحوه بهره‌برداری به انواع زیر تقسیم می‌شوند:

چراگاه: زمینی است که تحت عوامل زراعی کشت و محصول آن مستقیماً مورد چرای دام واقع شود.
کشت زار: به زمینی اطلاق می‌شود که تحت عوامل زراعی کشت می‌شود و محصول آن پس از برداشت به مصرف خوراک دام می‌رسد.

کشت زار چراگاه: زمینی است که به صورت منظم پس از برداشت محصول، دام در آن چرا می‌کند.

با توجه به تصاویر زیر مراتع طبیعی و مصنوعی را مشخص کنید؟

پرسش

ب

الف

همچنین چراگاه‌ها به مراتع و زمین‌هایی گفته می‌شود که از آن برای چرای حیواناتی مانند اسب، گاو، گوسفند و بز استفاده می‌شود. پوشش گیاهی غالب آن را گونه‌های چمنیان، بقولات و برخی از علف‌های هرز تشکیل می‌دهند.

انواع مرتع بر اساس نوع پوشش گیاهی

بر اساس وجود درخت یا درختچه مراتع به دو دسته مشجر و غیر مشجر تقسیم می‌شوند.

مرتع مشجر: در مواردی که مرتع دارای درختان جنگلی خودرو باشد، مرتع مشجر نامیده می‌شود. در این نوع مرتع، انواع درختان خودرو به صورت پراکنده وجود دارد و گیاهان مرتعی در میان درختان روئیده‌اند. در جنگل‌های انبوه به دلیل نرسیدن نور کافی، امکان رویش گیاهان مرتعی نیست ولی در مکان‌هایی که فاصله بین درختان بیشتر است، دامداران از آن به عنوان مرتع استفاده می‌کنند.

مرتع غیر مشجر: این گونه مراتع دارای پوشش گیاهی غیر درختی و غیر درختچه‌ای است و از انواع گیاهان بوته‌ای و علفی یک‌ساله و چندساله پوشیده‌اند. این مراتع را در بیشتر نواحی ایران می‌توان یافت و بیشتر مراتع کشور از این نوع هستند.

اراضی آیش، هرچند دارای پوشش گیاهی مرتعی و علوفه‌ای خودرو باشند، در دسته مراتع غیر مشجر قرار نمی‌گیرند.

توجه

گوسفند و بز بنابر طبیعت خود انواع خاصی از پوشش‌های گیاهی را استفاده می‌کنند و به عبارت دیگر هر کدام، چراگاه خاصی را ترجیح می‌دهند.

به نظر شما چراگاه مناسب برای گوسفند و بز دارای چه ویژگی‌هایی است؟

بحث
کلاسی

خصوصیات چراگاه مورد استفاده گوسفند

این مراتع بیشتر در مناطق کوهپایه‌ای قرار گرفته که دارای علوفه نرم است، و به عبارت دیگر این مراتع در مناطق نیمه خشک تا نیمه مرطوب کشور وجود دارد که دارای بارش سالانه به میزان ۶۰۰-۳۵۰ میلی‌متر است. از آنجا که شرایط نیمه خشک و کوهستانی در ایران غالب است، اغلب مراتع قابل چرا برای گوسفند است.

خصوصیات چراگاه مورد استفاده بز

بزها در دشت‌های خشک، کم‌آب، با پوشش گیاهی کم می‌چرند که معمولاً در مناطق بیابانی و کویری واقع شده است. این مراتع برای چرای گاو و گوسفند مناسب نیست. البته بزها در مراتع با پوشش گیاهی مناسب، خوب رشد کرده و شیر زیادی هم تولید می‌کنند. در مراتع کوهستانی سنگلاخی و صخره‌ای که گوسفند، گاو و دیگر دام‌ها نمی‌توانند در آنها چرا کنند و یا به سختی می‌چرند، بز به راحتی چرا نموده و این مراتع مناسب بزها محسوب می‌شود. در مناطق کویری و بیابانی که اوایل فصل پاییز گیاه خارشتر بذر می‌دهد، بزها می‌توانند از آن به خوبی استفاده کنند.

روش‌های چرای گوسفند و بز

روش چرای دام از مرتع می‌تواند به دو صورت باشد:

۱- چرای آزاد^۱

۲- چرای بسته^۲

در این روش‌ها دوره‌های چرا در یک فصل مشخص شده‌اند و دام‌ها بر اساس این روش وارد چراگاه می‌شوند. انتخاب مناسب‌ترین روش بر اساس اهداف مدیریتی از اهمیت زیادی برخوردار است. یک روش چرای مناسب باید با ترکیب پوشش گیاهی، گونه‌های موجود، فصل و دوره چرا، پستی و بلندی، نیاز غذایی دام‌ها، نوع دام و اهداف مدیریت چرا هماهنگی کامل داشته باشد.

۱- چرای آزاد یا مداوم

گله بدون برنامه مشخص و بدون محدودیت در تمام سطح مرتع و در تمام اوقات سال چرا می‌کند. در این روش، دام‌ها با چرای علوفه مرغوب یک قسمت از چراگاه به جای دیگر می‌روند و در نتیجه چراگاه حالت یکنواختی خود را از لحاظ نوع پوشش گیاهی از دست می‌دهد.

مزایا و معایب چرای آزاد کدام است؟

بحث
کلاسی

۲- چرای بسته

سطح چراگاه با توجه به ظواهر طبیعی یا مصنوعی به قطعات مختلف تقسیم می‌شود.

روش‌های مختلف چرای بسته عبارت‌اند از:

۱- **چرای تأخیری:** در این روش ورود دام به چراگاه یا مرتع با تأخیر انجام می‌شود. برای مثال تا زمان رسیدن

بذر گونه‌های مرتعی، از ورود دام به چراگاه جلوگیری شده و بعد از آن دام وارد چراگاه می‌شود.

۲- **چرای استراحتی:** این روش در مراتعی استفاده می‌شود که توقف چرای دام باعث ترمیم، احیا و تقویت

پوشش گیاهی شود. طول دوره استراحت متناسب با شرایط، یک تا دو سال یا بیشتر در نظر گرفته می‌شود.

باید با توجه به میزان بارش سالیانه، طول دوره استراحت را تغییر داد.

۳- **چرای تناوبی:** دام‌ها به تناوب در قطعات مختلف مرتع یا چراگاه در طول فصل چرا وارد می‌شوند و در

هر زمان یکی از قطعات چراگاه در دسترس دام‌ها قرار می‌گیرد. قطعه‌ای که دام پس از چرا ترک می‌کند،

فرصت لازم را برای رشد مجدد و بازسازی پوشش گیاهی خواهد داشت. برای اجرای سیستم چرای تناوبی،

نخستین قدم، قطعه‌بندی مراتع است.

۴- **چرای ترکیبی:** هر کدام از روش‌های چرا، مزایا و معایبی دارند که بر اساس شرایط محیطی، نوع دام و

روش مدیریتی انتخاب می‌شوند. در بعضی مواقع با توجه به شرایط منطقه از ترکیبی از روش‌های چرا استفاده

۱- Free grazing or Continuous grazing

۲- Enclosure grazing

می‌شود. ترکیب روش چرای تأخیری و تناوبی با روش چرای استراحتی ممکن است بر موفقیت چرای دام بیفزاید. به این ترتیب که اعمال تأخیر در یک قطعه باعث افزایش میزان بذر تولیدی خواهد شد و استراحت دادن آن قطعه در سال بعد، مزایای بیشتری را ایجاد خواهد کرد.

خصوصیات چرای بسته را بررسی کنید؟

تحقیق کنید

بیشتر بدانیم

نکات مهم در انتخاب یک روش چرای مناسب

گله‌دار در انتخاب یک روش چرای مناسب باید به ویژگی‌های مهم زیر توجه داشته باشد و این امر وابسته به سطح دانش، آگاهی دامدار و نظارت سازمان ذی‌ربط می‌باشد.
روش چرا باید:

- ۱ بر اساس مرحله رشد گیاهان تنظیم شده باشد.
- ۲ با نوع گیاهان موجود در مرتع متناسب باشد.
- ۳ با شرایط خاک، فرسایش و سایر خصوصیات منطقه سازگار باشد.
- ۴ باید موجب بهبود بازدهی مرتع، حفظ گونه‌های گیاهی مرغوب و تضعیف نشدن مرتع گردد.
- ۵ نباید موجب کاهش وزن دام‌ها شود.
- ۶ اجرای روش چرا در منطقه عملی باشد (متناسب با امکانات، اهداف، منابع طبیعی مانند آب و مانند آن).

انواع مراتع و چراگاه از لحاظ زمان استفاده بهره‌برداران

تأثیر عوامل آب و هوایی، خاکی و پستی و بلندی در مناطق مختلف کشور باعث رشد و نمو گیاهان در زمان‌های متفاوت و ایجاد مراتع مناسب چرا در فواصل زمانی مختلف شده است. از لحاظ زمان و فصل استفاده از مراتع به‌طور کلی سه نوع مرتع را می‌توان در نظر گرفت:

۱ مراتع ییلاقی: مراتع ییلاقی اغلب در ارتفاعات و مناطق کوهستانی ایران قرار دارند. در این مناطق دوره رشد گیاهی دیر شروع شده و معمولاً به‌علت شروع سرمای زودرس طول دوره رویش گیاهی کوتاه است. این مراتع در فصولی که هوا گرم است (بهار، تابستان و اوایل پاییز) می‌تواند مورد چرای دام قرار گیرد. از این قبیل مراتع می‌توان به چراگاه‌های واقع در رشته‌کوه‌های خراسان رضوی و شمالی، اردبیل، چهارمحال و بختیاری، آذربایجان غربی و کردستان اشاره نمود. این مراتع فقط چند ماه محدود مورد استفاده قرار می‌گیرد و در بیشتر اوقات سال در حال استراحت قرار دارد. همچنین، به‌علت بارش زیاد و تبخیر کم، مراتع مذکور پوشش گیاهی خوبی دارد و جزء مراتع مرغوب ایران است.

۲ مراتع قشلاقی: این‌گونه مراتع در مناطق گرم و در دشت‌های پست و نسبتاً گرم واقع هستند و در فصول سرد سال مورد استفاده دام‌های عشایر و دامداران کوچنده قرار می‌گیرند. در این مناطق رشد گیاهان در اواخر پاییز

و زمستان میسر بوده و چرا از بقایای گیاهی یا علوفه خشک صورت می‌گیرد. سرخس، دشت‌گرگان، دشت مغان، جلگه خوزستان و اطراف کویر دارای چنین شرایطی هستند. به علت هموار و مستعد بودن اراضی این مراتع، در سال‌های اخیر بخش زیادی از آنها به اراضی زراعی تبدیل شده است.

۲ مراتع میان‌بند: در حد فاصل مراتع قشلاقی و ییلاقی قرار دارند. برای فصل بهار و پاییز استفاده می‌شود. این مراتع به مراتع بهاره - پاییزه معروف‌اند. مراتع مجاور روستاها که در تمام طول سال استفاده می‌شوند، نیز در این دسته قرار می‌گیرند. کیفیت مراتع میان‌بند در کمترین حد و نامناسب‌ترین شرایط نسبت به دو گروه دیگر قرار دارد، زیرا پوشش گیاهی آن تا حد زیادی تخریب می‌شود و باید با بذرافشانی و رعایت اصول مرتع‌داری آنها را زنده نگه داشت و احیا نمود. نمونه‌های این مراتع در اطراف دریاچه هامون، اطراف تهران، کاشان، اصفهان، همدان، کرمان و شیراز دیده می‌شود.

زمان چرا

معمولاً گوسفند، فعالیت چرای کمی در شب دارد؛ چرا را در صبح شروع می‌کند، در اواسط روز استراحت کرده و دوباره در عصر می‌چرد؛ به طوری که معمولاً فعالیت چرا در اوایل تاریخ شدن افزایش زیادی می‌یابد. گوسفند قادر است روزانه ۱۳ تا ۱۴ ساعت چرا کند. احتمالاً چرای صبحگاهی، گرسنگی حاصل از طول شب را برطرف می‌کند و فعالیت چرا در اواخر روز می‌تواند ناشی از تأمین نیازها برای به حداقل رساندن گرسنگی در طی شب باشد.

انتخاب زمان مناسب برای چرای دام نقش بسیار مهم و اساسی در حفظ مرتع و در نتیجه حفظ منافع گله‌دار در آینده کاری خود خواهد داشت. زمان نامناسب چرا و به عبارت دیگر ورود و خروج دام در زمان نامناسب به معنای تخریب مرتع و از بین رفتن مرتع در آینده‌ای نه چندان دور خواهد بود. معمولاً گوسفند از اوایل فصل بهار قادر به انتقال به چراگاه است و اگر چه انتخاب زمان انتقال در هر نقطه بستگی به شرایط آب و هوایی و نوع گیاه دارد، ولی توجه به دو نکته زیر لازم و ضروری است:

اولاً آن که گیاهان سمی در بهار زودتر از سایر گیاهان ظاهر می‌شوند و پیش چرای گوسفند در این مناطق می‌تواند باعث تلفاتی در گله گردد. ثانیاً هنگامی می‌توان از چراگاه استفاده نمود که ارتفاع ساقه‌های علوفه دست کم به حدود ۱۰ تا ۱۲ سانتی متر رسیده باشد. به این ترتیب با تعویق زمان چرا به اواسط بهار می‌توان در حفظ و نگهداری مرتع تلاش بیشتری انجام داد.

توجه

زمان چرا را طوری انتخاب کنید تا کمترین آسیب به پوشش گیاهی، پراکنش گیاهی، تنوع گونه‌ای و خاک وارد شود.

اخلاق حرفه‌ای

ممیزی مراتع

یکی از مشکلات عمده مراتع کشور ما، نحوه ممیزی آنها است، بدین معنا که کشاورزان ما مرز مشخصی بین اراضی مرتعی و زمین‌های کشاورزی خود نداشته‌اند، از این رو مراتع به‌طور مداوم مورد هجوم قرار گرفته و در اغلب اوقات نیز به نفع زمین‌های زراعی عقب‌نشینی کرده‌اند. با اجرای برنامه ممیزی مراتع در سطح کلیه اراضی (مرتعی)، مراتع تحت اختیار عشایر و دامداران ذی‌صلاح و دارای نفع به شکلی اصولی و صحیح و به دقت شناسایی شده و برای آنان پروانه موقت یا دائم مرتع‌داری صادر می‌گردد. در این پروانه‌ها نام و مشخصات دامدار، وسعت مراتع تحت اختیار، درصد پوشش گیاهی و ترکیب آن، ظرفیت تولید علوفه، فصل و مدت مناسب برای چرای دام ذکر می‌شود.

هدایت گله به چراگاه

یکی از شروط لازم برای هدایت خوب یک گله با دامدار به سوی چراگاه شناخت رفتار گوسفند و بز است.

رفتار چرا

گوسفند از یک الگوی روزانه فعالیت چرا تبعیت می‌کند و از صبح زود تا غروب به مصرف غذا می‌پردازد، در حالی که مدت کوتاهی استراحت می‌کند و غذایش را می‌جود. مراتع ایده‌آل برای گوسفند، چمنزارها نیستند بلکه ترکیبی از گراس‌ها، لگوم‌ها و گیاهان علفی پهن‌برگ هستند. گوسفند علف‌خوار و چراگر است در حالی که بز رفتار سرشاخه‌خواری دارد و علف‌های بلندتر را می‌پسندد. گوسفند با صورت نسبتاً باریک خود گیاهان را تقریباً از نزدیک زمین می‌کند و در مقایسه با گاو فشار چرای بیشتری به زمین می‌آورد. به همین دلیل بسیاری از چوپانان از چرای تناوبی فشرده استفاده می‌کنند که یک گله در چند قسمت مرتع به صورت تناوبی برده می‌شود و لذا زمان مناسب به گیاهان برای ترمیم داده می‌شود.

بز چه به صورت عمودی با بالا رفتن از درختچه و درختان و چه به صورت افقی دارای تحرک چرای بیشتری است. بز معمولاً بوته‌ها را بیشتر از گوسفند چرا می‌کند، بنابراین بوته‌های خوش‌خوراک بیشتر در دسترس بزها قرار می‌گیرند.

گله‌داری: گوسفند یک حیوان گله‌ای است و اغلب رفتارهای گوسفند را می‌توان بر اساس تمایل آنها به زندگی دسته‌جمعی درک کرد. دو تمایل طبیعی در گوسفند یعنی دنباله‌روی از رهبر گله و رفتن به سوی مراتع جدید از عوامل محوری است که باعث شده تا گوسفند یکی از اولین حیواناتی باشد که به دست انسان در تاریخ اهلی شده است. تمام گوسفندان میل به تجمع در نزدیکی دیگر اعضای گروه دارند اگرچه این رفتار در نژادهای مختلف فرق می‌کند و گوسفندی که از اعضای گروه خود جدا شده است در تنش به سر می‌برد. در طول دوره ایجاد گله، گوسفند تمایل قوی به دنباله‌روی دارد و رهبر گروه نیز به سادگی تعیین می‌شود: اولین فردی که حرکت را آغاز می‌کند، رهبر گروه می‌شود. رابطه بین افراد خویشاوند در گله بیشتر است. گوسفندان به بخش خاصی از چراگاه علاقه نشان می‌دهند و به مدت طولانی در آن منطقه مستقر می‌شوند و در دورنمای مرتع بدون حصار به‌طور

آزادانه به این طرف و آن طرف نمی‌روند. کشاورزان از رفتار گله‌ای گوسفند سود می‌برند تا آنها را در یک چراگاه بدون حصار و نرده‌کشی در کنار هم نگه دارند و آنها را به راحتی کنار هم حرکت دهند و جابه‌جا کنند. چوپان‌ها در این موارد اغلب از سگ گله استفاده می‌کنند که دارای توانایی بالایی در جمع کردن گله است. گوسفند تمایل و جهت‌گیری معینی به سمت غذا دارد و ارتباط انسان با غذادهی منظم آنها منجر به آن می‌شود که گوسفند برای غذا دنبال انسان حرکت کند. افرادی که تمایل به حرکت دادن گله گوسفند دارند از این خصوصیت رفتاری استفاده کرده و دسته‌ای از علوفه را در دست گرفته و آنها را راه می‌برند و لذا در این مواقع از زور برای حرکت گوسفند استفاده نمی‌کنند.

اصولاً طعم، کیفیت و کمیت گوشت تحت تأثیر نوع تغذیه دام‌ها قرار دارد. گوسفند و بز در صورت دسترسی نداشتن به خوراک کافی، به تغذیه از کاغذ، پلاستیک و حتی مدفوع انسان و زباله روی می‌آورند. این کار باعث سالم نبودن محصولات آنها و در نهایت باعث اثرات منفی در سلامت جامعه می‌شود. تفکر الهی و تعهد و وجدان انسانی این رویه را غیرقابل قبول می‌داند؛ لذا از چرای دام در چراگاه‌های آلوده خودداری کنید.

اخلاق
حرفه‌ای

هدایت گله به چراگاه

مواد، تجهیزات و شرایط مورد نیاز

- ۱ لباس کار، کفش و کلاه مناسب
- ۲ گله گوسفند و بز
- ۳ داشتن وسایل و ابزار ذبح
- ۴ چوب‌دستی و چراغ قوه

مراحل انجام کار:

- ۱ لباس کار، کلاه و کفش مناسب بپوشید.
- ۲ گله را حرکت دهید.
- ۳ گله را آهسته و آرام حرکت دهید.
- ۴ برای هدایت گله از سگ گله استفاده کنید.
- ۵ حرکت گله را زیر نظر داشته و در صورت جاماندن دام علت را بررسی کنید.

فعالیت
کارگاهی

در هنگام رعد و برق از بردن گله به ارتفاعات و دامنه کوه خودداری کنید. در چنین مواقعی از جمع کردن گوسفند و بزها در زیر درخت، کنار رودخانه، دره و مزارع کشاورزی خودداری کنید.

ایمنی

رسول خاتم (صلی الله علیه و آله) افزون بر آن که به مدارا و مهربانی با حیوانات سفارش و از آزارشان نهی می کردند، حتی از ناسزاگویی به آنها نیز نهی می فرمودند و درمقابل چنین ناسزاگویانی عکس العمل نشان داده، یا به آنان تذکر می داد یا در صورت لزوم برخورد می کرد. در دین اسلام نیز، سفارش ها و رفتارهای اعجاب انگیزی درباره ترحم بر جانداران بیان شده است. ترحم بر حیوان موجب پاداش و آزار و اذیتش، باعث عذاب آخرت است.

اخلاق حرفه ای

آزمون ارزیابی عملکرد

ردیف	مراحل کار	شرایط عملکرد (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	نتایج ممکن	استاندارد (شاخص ها/داوری / نمره دهی)	نمره
۱	هدایت گله به چراگاه	گله دام زمان شروع چرا مکان: مرتع	هدایت گله در زمان مناسب به چراگاه	تعیین زمان مناسب چرا	۳
			هدایت گله در زمان نسبتاً مناسب به چراگاه	تعیین زمان نسبتاً مناسب چرا	۲
			هدایت گله در زمان نامناسب به چراگاه	تعیین نکردن زمان مناسب چرا	۱

اصول مدیریت چرا

مدیریت چرا، تولید حداکثر فرآورده های دامی همراه با حفظ و اصلاح پوشش گیاهی و افزایش توان تولید منابع مرتعی است. به عبارت دیگر مدیریت چرا روش استفاده از پوشش گیاهی مرتع یا چراگاه از طریق کنترل موارد زیر:

- ۱ شدت چرا
- ۲ زمان چرا
- ۳ نوع حیوان چراگر

هدف از چرا، تأمین منافع مشترک انسان، دام و مرتع است، در حالی که دام حداکثر بازدهی تولید را داشته و برای دامدار سودآور باشد. در مدیریت چرا باید به نیازهای رویشی و تولید مثل گیاهان، بی شاخ و برگ شدن، اثرات دام بر گیاه، میزان مصرف خوراک دام، کیفیت و خوش خوراکی علوفه و ارجحیت آن به وسیله دام توجه نمود.

مدیریت مناسب چرا در مرتع باید پنج مورد زیر را داشته باشد:

- ۱ رعایت تناسب دام و مرتع
- ۲ حفظ ترکیب گونه‌ای مطلوب در مرتع
- ۳ اطمینان از تراکم مناسب گیاهان در مرتع
- ۴ حفظ کیفیت خوب علوفه
- ۵ قابل انعطاف بودن مدیریت مرتع

اهمیت کنترل تعداد، نوع و زمان چرای دام در مراتع

کنترل تعداد، نوع و زمان چرای دام یکی از مسائل مربوط به برنامه‌ریزی در جهت مدیریت چراگاه است و از جمله موارد مهمی است که باید به آن توجه نمود.

۱- کنترل تعداد دام در مراتع: بدیهی است بین میزان علوفه تولیدی در مرتع و تعداد دام در حال چرا، باید تعادل وجود داشته باشد. برداشت از گیاه نیز باید تحت شرایطی خاص و بر اساس برداشت متعادل انجام شود. برداشت بیش از اندازه از اندام‌های گیاهی باعث تخریب چراگاه می‌شود.

اگر تعداد دام در مرتع بیش از ظرفیت آن باشد، علاوه بر آن که مقدار تولید محصول دامی کاهش خواهد یافت به علت به هم خوردن تعادل ترکیب گیاهان مرتعی، ارزش غذایی و کیفیت علوفه مرتع نیز کاهش می‌یابد.

توجه

۲- کنترل نوع دام: علاوه بر تعداد دام، نوع دام نیز بسیار مهم است. انتخاب نوع دام مربوط به تیپ گیاهی، عوامل فیزیکی، به ویژه ارتباط با فیزیک خاک است. در مراتع کوهستانی با پستی و بلندی زیاد امکان نگاه‌داری دام‌های سنگین جثه، مانند گاو وجود ندارد. بوته چوبی‌ها و سرشاخه‌ها در درجه اول مورد علاقه بز است و در موقعی که غالب پوشش گیاهی را پهن‌برگان تشکیل می‌دهد، چرای گوسفند نسبت به سایر حیوانات برتری دارد.

۳- کنترل زمان چرا: مدت زمان چرا باید به گونه‌ای برنامه‌ریزی شود که حداکثر بهره‌برداری از مرتع به عمل آید.

خاک و گیاه در مرتع چه موقع آمادگی لازم برای بهره‌برداری را دارند؟ برای یافتن پاسخ این سؤال از کتاب‌های موجود در کتابخانه استفاده کنید.

پرسش

قرق نمودن مراتع

قرق به معنی جلوگیری از ورود دام به مرتع با اهداف مشخص برای مدت معین است. قرق مراتع یکی از سهل ترین و مؤثرترین روش های احیا و اصلاح مراتع به خصوص در مراتع بیبلاقی است که ممکن است با هدف تقویت پوشش گیاهی، تولید بذر، حفاظت خاک، حمایت و نگهداری از دیگر پروژه های احیا و اصلاح، مطالعه و بررسی پوشش گیاهی و... بالاخره حفاظت از تأسیسات صورت گیرد که در هر مورد عوامل دخیل در انتخاب محل قرق متفاوت خواهد بود. قرق با هدف افزایش پوشش گیاهی و تولید علوفه در مراتعی انجام می گیرد که درصد قابل توجهی از گونه های خوش خوراک در ترکیب گیاهی منطقه وجود داشته باشد.

قرق مراتع پس از مطالعه و بررسی های لازم با اعلام آگهی با مشخص نمودن حدود و ثغور مرتع و مدت آن به اطلاع بهره برداران و دامداران همان مرتع و مراتع مجاور می رسد و پس از پایان مدت قرق و حصول نتیجه با بررسی مجدد بهره برداری از مرتع برای دامداران همان مرتع آزادسازی می گردد تا با رعایت اصول و ضوابط صحیح بهره برداری، از آن استفاده نماید.

به منظور ترغیب دام برای استفاده یکنواخت از علوفه در سطح مرتع باید به نکات زیر توجه نمود:

- ۱ از چوپان با تجربه برای هدایت گله استفاده کرد.
- ۲ از هدایت گله به محل مشخصی برای استراحت دام در هر روز جلوگیری شود و در پایان روز دام در نزدیک محل چرا، اتراق داده شود.
- ۳ نمک و سایر مکمل های معدنی در قسمت های مختلف مرتع قرار گیرد.
- ۴ توسعه منابع آب شرب دام و توزیع یکنواخت آن در سطح چراگاه صورت گیرد.

توزیع آبشخور در چراگاه

توزیع دام در چراگاه با توجه به پراکنش مناسب جایگاه‌های استراحت دام، محل قرار گرفتن آبشخورها و مانند آن قابل اجراست، زیرا حضور دام در اطراف آبشخور بسیار زیاد است و باعث نابودی مرتع اطراف آن می‌شود؛ لذا لازم است فواصل بین سایه‌بان‌های محل استراحت دام و آبشخور حداقل باشد تا دام برای رسیدن به آبشخور یک مسیر طولانی را طی نکند و باعث آسیب و فشار در بخش‌های دیگر مرتع نشود.

چرای گوسفند در مرتع

چرای گوسفند و بز در زمان دفاع مقدس

حرکت دسته‌جمعی گله گوسفند و بز در مناطق خاکی یا جاده‌های خاکی باعث ایجاد گرد و غبار و سرفه شدید دام می‌شود. بنابراین دام‌ها را از مناطقی حرکت دهید که فاقد گرد و غبار باشد یا آنها را در دسته‌های کوچک هدایت کنید، زیرا تنفس گرد و غبار سبب بیماری‌های تنفسی در انسان و دام می‌شود.

بهداشت و سلامت

چرانیدن گوسفند و بز مواد، تجهیزات و شرایط مورد نیاز

- ۱ لباس کار، کفش و کلاه مناسب
- ۲ گله گوسفند و بز
- ۳ داشتن وسایل و ابزار ذبح
- ۴ چوبدستی و چراغ قوه

مراحل انجام کار:

- ۱ لباس کار، کلاه و کفش مناسب بپوشید.
- ۲ گله را به آرامی و بدون تنش به سمت چراگاه هدایت کنید.
- ۳ درمدت چرای دام در چراگاه مراقب گله باشید.
- ۴ مدت زمان چرا برای سیر شدن دام را رعایت کنید.
- ۵ از ورود دام به منطقه خارج از چرا جلوگیری کنید.

هنگام عبور گله گوسفند و بز از عرض جاده به علایم هشداردهنده و عبور وسایل نقلیه توجه کنید زیرا تصمیم ناگهانی شما با ایجاد ترس در حیوان ممکن است منجر به برخورد دام با وسایل نقلیه شود. از تجهیزاتی چون شبرنگ، فانوس و چراغ قوه در شب استفاده کنید.

ربات چوپان

قادر است از گله در زمان چرا مراقبت کند و با فناوری مسیریابی، گله را به مراتع برده و با حسگر و دوربین‌های خود، چوپان را از آخرین وضعیت گله، بیمار یا زخمی بودن دام آگاه می‌کند.

آزمون ارزیابی عملکرد

ردیف	مراحل کار	شرایط عملکرد (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	نتایج ممکن	استاندارد (شاخص‌ها/داوری / نمره دهی)	نمره
۲	چرانیدن گوسفندان	گله گوسفند و بز مدت چرا مکان: مرتع گیاهان مرتعی	چرای صحیح چرای ناقص چرای نامناسب	تعیین مدت مناسب چرا	۳
				تعیین مدت نسبتاً مناسب چرا	۲
				تعیین نکردن مدت مناسب چرا	۱

ظرفیت مرتع یا چراگاه

برحسب تعریف، حداکثر تعداد گوسفند و بزى که می‌تواند در هر سال در محدوده خاصی و در مدت معینی چرا کند و سطح تولید مرتع از نظر کمیت و کیفیت تغییر نکند، ظرفیت چرای مرتع یا چراگاه نامیده می‌شود. مدت معین چرا از نظر آن که در سطح تولید مرتع تغییری حاصل نشود، در سال‌های قبل در ایران به صورت متوسط حدود ۱۰۰ روز بوده است. به هر حال، تغییر اقلیم در بسیاری از مناطق ایران در سال‌های اخیر موجب شده که ظرفیت و توان واقعی مراتع برای چرا و پذیرش دام از عدد گفته شده کمتر شود و هم‌اکنون باید تعداد دام را با دقت بیشتری انتخاب نمود و به مرتع فرستاد تا کمترین آسیب و تخریب در شرایط خشک-سالی موجود به مرتع و علفزار وارد شود.

به‌عنوان یک اصل کلی، نباید به‌طور متوسط، بیش از ۵ درصد از رویش همان سال گیاهان در فصل رویش برداشت شود.

اخلاق
حرفه‌ای

باید فاصله زمانی کافی برای بازسازی پوشش گیاهی بین دو نوبت چرا منظور گردد. متناسب با شرایط طبیعی مرتع، این فاصله ممکن است ۳۰ تا ۶۰ روز یا حتی بیشتر باشد.

توجه

اثرات منفی افزایش تعداد دام بیش از حد ظرفیت چراگاه را بیان کنید؟

بحث
کلاسی

پس از تعیین میانگین تولید علوفه و حداقل کاه و کلش باقیمانده در چراگاه می‌توان میزان دام اولیه را در مرتع یا چراگاه مشخص کرد.

کل علوفه مورد نیاز دام‌های چرنده برای یک دوره چرا / کل علوفه قابل بهره‌برداری در واحد سطح = تعداد دام در مرتع سطح مرتع (هکتار) × درصد استفاده مجاز × علوفه تولید شده (کیلوگرم) = کل علوفه موجود در مرتع برای چرا (کیلوگرم)
درصد مصرف ماده خشک روزانه × طول دوره چرا (روز) × وزن دام (کیلوگرم) = علوفه مورد نیاز گوسفند و بز (کیلوگرم)

فرض کنید تولید سالانه علوفه خشک چراگاهی به مساحت ۱۰۰ هکتار، به‌طور متوسط ۵۰۰ کیلوگرم است. با استفاده از این چراگاه چند رأس گوسفند و بز با میانگین وزنی ۵۰ کیلوگرم را می‌توان نگه‌داری کرد؟

پرسش

برای کنترل و مراقبت از گله در زمان چرا توجه به نکات زیر ضروری است:

- ۱ دام علاقه دارد به صورت گروهی چرا کند. هر چه پوشش گیاهی متراکم‌تر اندازه گروه بزرگ‌تر و هر چه پوشش گیاهی پراکنده‌تر، اندازه گروه‌ها کوچک‌تر می‌شود (شکل ۴-۱).
- ۲ وجود سایه هم از عوامل مهم پراکنش دام در مرتع است در هوای گرم دام تمایل به سایه دارد و فاصله زیادی را طی می‌کند تا خود را به سایه برساند (شکل ۴-۲).
- ۳ پراکنش دام به صورت متراکم در اطراف آبشخور است. هر چه علوفه سبزتر و پرآب‌تر باشد، دام کمتر به آب احتیاج دارد و در این صورت دام شعاع بیشتری (تا شعاع ۱۰ کیلومتری از آبشخور) از منابع آب فاصله می‌گیرد (شکل ۴-۳).
- ۴ در دامداری بهتر است که دامداران ترکیب مناسبی از گوسفند و بز را در گله نگه‌داری کنند تا از مزایای هر کدام از آنها در کنترل گله استفاده شود. وجود بز مانع سکونی گله می‌شود و میش از تحرک بیش از حد گله جلوگیری می‌کند (شکل ۴-۴).
- ۵ در فصل زایش برای مراقبت از دام باید از چرای دام خودداری نمود، زیرا بی‌توجهی به میش‌ها سبب بروز خسارت اقتصادی شدید می‌شود. در این زمان باید از تغذیه دستی برای تأمین احتیاجات دام استفاده نمود (شکل ۴-۵).
- ۶ اگر مرتع یا چراگاه وسعت زیادی دارد، توصیه می‌شود که به قسمت‌های مختلف تقسیم شده و به صورت چرخشی استفاده شود، زیرا چرانیدن به‌طور متناوب، علاوه بر حفظ کیفیت چراگاه سبب قطع چرخه زندگی انگل‌های داخلی می‌شود (شکل ۴-۶).

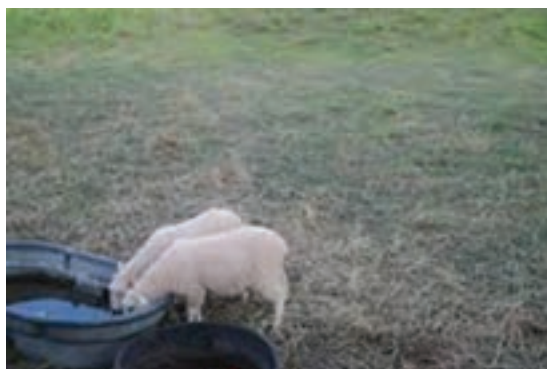
شکل ۴-۲

شکل ۴-۱

شکل ۴-۴

شکل ۴-۳

توانایی دام‌ها در انتخاب علوفه تا حد زیادی به میزان دسترسی دام به مواد گیاهی سبز بستگی دارد. گوسفند شبدر سفید را انتخاب می‌کند و این در حالی است که شبدر به نسبت کافی در چراگاه وجود داشته باشد. در جایی که شبدر سفید و گندمیان با هم و به صورت هم‌ارتفاع پراکنش یافته باشند، هر کدام به نسبت پراکنش خود در ارتفاعی که دام چرای می‌کند، استفاده می‌شود.

شکل ۴-۶

شکل ۴-۵

عوامل مؤثر بر خوش خوراکی پوشش گیاهی چراگاه

پیش‌بینی نحوه تغذیه دام امری پیچیده است، زیرا انتخاب علوفه نه تنها بین گونه‌های دامی متغیر است، بلکه متناسب با نوع گیاه، سن علوفه و مرحله رسیدگی گیاه، منطقه، وضعیت آب و هوایی و میزان دسترسی به علوفه نیز تغییر می‌کند.

عوامل مؤثر بر خوش خوراکی تحت عنوان عوامل فیزیکی گیاه، ترکیب شیمیایی گیاه، عوامل محیطی، نوع و گونه علوفه و روش تولید آن مورد مطالعه قرار گرفته است.

۱ عوامل فیزیکی گیاه: تعدادی از عوامل فیزیکی افزایش دهنده خوش خوراکی عبارت‌اند از:

۱ آبدار بودن

۲ بالا بودن نسبت برگ به ساقه

۳ کم بودن ساقه‌های تولیدکننده بذر

۴ حضور برگ‌های ریز و ترد، شاخه‌های کوچک و باز، نبود خار و برگ‌های صاف.

۲ ترکیب شیمیایی گیاه: مطالعات زیادی رابطه بین خوش خوراکی و برخی از ترکیبات شیمیایی در گیاه را نشان داده است. از جمله بالا بودن پروتئین خام، مواد قندی و مواد چربی باعث افزایش خوش خوراکی می‌گردد.

با پیشرفت مراحل رویش، درصد پروتئین خام، مواد قندی و چربی‌ها کاهش یافته، در مقابل مواد چوبی و سلولزی افزایش می‌یابد و این افزایش باعث کاهش خوش خوراکی گیاه می‌شود.

۳ عوامل محیطی: تغییرات شرایط محل، اقلیم، عوارض پستی و بلندی و نوع خاک باعث تغییرات خوش خوراکی گیاهان می شوند.

۴ نوع علوفه و چگونگی تولید آن: اینکه علوفه مربوط به کدام گونه گیاهی باشد و چگونه و در چه شرایطی تولید شده باشد، در خوش خوراکی آن مؤثر خواهد بود.

چند نمونه از گیاهان خوش خوراک مورد چرای گوسفند

گندمیان

گیاه آتریپلکس

شبدر سفید

چند نمونه از گیاهان خوش خوراک مورد چرای بز

گیاه آلروپوس لیتورالیس

دم روباهی

کاکتوس

وجود گیاهان سمی در مراتع یکی از مسائل مهم در زمینه دامپروری است که باید به آن توجه کرد. گیاهان سمی موجب خسارات زیادی از جمله مرگ و میر گوسفند و بز و کاهش ارزش دام می شود. شما درباره این گیاهان چه می دانید؟

بحث
کلاسی

گیاهان سمی مراتع

در اثر چرای مفرط و بی رویه ای که در کلیه نقاط کشور صورت می گیرد، اکثر گیاهان مفید فرصت تکثیر و ازدیاد نیافته و به تدریج از بین می روند. با از بین رفتن گیاهان علوفه ای مفید گیاهان کم ارزش و سمی

جانشین آنها می شود و دام‌ها هنگام گرسنگی یا دسترسی نداشتن به علوفه‌های خوش خوراک به اجبار از این گونه گیاهان تغذیه می‌کنند.

روش‌های کاهش اثرات منفی گیاهان سمی

۱ جلوگیری از چرای مفرط یک چراگاه یا بخشی از آن. در بعضی موارد حیوانات به علل خاصی مانند بودن زیر سایه درخت یا نزدیکی آخور و یا محل آب فقط از قسمت‌های خاصی از مرتع تغذیه کرده و باعث از بین رفتن گیاهان مناسب آن ناحیه می‌شوند.

۲ در صورت سیر نبودن دام به اندازه کافی، نباید آن را به چراگاهی برد که دارای گیاهان سمی است.

۳ نمک برای دام ضروری است، زیرا با در دسترس نبودن نمک، گوسفند و بزها به تغذیه گیاهانی با خوش خوراکی پایین ترغیب شده و آنها را چرا می‌کنند.

۴ چنانچه مقداری پودر استخوان به خوراک گوسفند و بز اضافه شود. تلفات ناشی از مسمومیت گیاهان سمی کاهش قابل توجه‌ای خواهد یافت.

گیاه خرزهره: تمامی قسمت‌های آن ریشه تا گلبرگ برای انسان، گوسفند و بز بسیار سمی و کشنده است.

گیاه سرخدار: کشنده‌ترین گیاه سمی برای گوسفند است.

علوفه مراتع در محدوده مراکز صنعتی و به‌ویژه کارخانه‌های پالایش مواد شیمیایی ممکن است آلوده به فاضلاب مواد سمی باشد و موجب مسمومیت در گوسفند و بز شود.

مراقب
باشید

گیاهان سمی موجود در چراگاه هنرستان خود را بررسی کنید؟

تحقیق
کنید

مراقبت‌های گله در زمان چرا مواد، تجهیزات و شرایط مورد نیاز

- ۱ لباس کار، کفش و کلاه مناسب
- ۲ گله گوسفند و بز
- ۳ داشتن وسایل و ابزار ذبح
- ۴ چوب‌دستی و چراغ قوه

مراحل انجام کار:

- ۱ لباس کار، کلاه و کفش مناسب بپوشید.
- ۲ در هنگام چرا مراقب اطراف جایگاه چرا باشید.
- ۳ مدت زمان چرا را رعایت کنید تا گله سیر شود.
- ۴ زمان برگشت را طوری برنامه‌ریزی کنید که به موقع به جایگاه برسید.
- ۵ در زمان چرا مراقب دام‌های بیمار یا مصدوم باشید.
- ۶ تعداد دام را قبل و بعد از چرا شمارش کنید.

آزمون ارزیابی عملکرد

ردیف	مراحل کار	شرایط عملکرد (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	نتایج ممکن	استاندارد (شاخص‌ها/ داوری /نمره‌دهی)	نمره
۳	مراقبت‌های گله در زمان چرا	تعداد دام مدت چرا زمان برگشت	وجود علوفه کافی برای دام‌ها وجود علوفه نسبتاً کافی برای دام‌ها نبود علوفه برای دام‌ها	تعیین مناسب ظرفیت چراگاه	۳
				تعیین نسبی ظرفیت چراگاه	۲
				تعیین نکردن مناسب ظرفیت چراگاه	۱

زمان برگشت گله به جایگاه

تصمیم‌گیری بر روی طول دوره چرا و فاصله زمانی بین دو چرا از اهمیت ویژه برخوردار است. مدت زمانی که دام‌ها در چراگاه به سر می‌برند، باید به قدر کافی طولانی باشد که بتوانند علوفه تولیدی در چراگاه را به طور کامل و یکنواخت چرا نمایند، ولی به قدر کافی نیز کوتاه باشد تا از چرای گیاهان تازه رویش یافته جلوگیری شود. در غیر این صورت به علت نزدیکی فصل برداشت یا چرا با خاتمه فصل رشد، امکان ذخیره مواد غذایی برای گیاه میسر نبوده و این امر باعث تضعیف گیاه شده و در تولید علوفه چراگاه در سال بعد تأثیر منفی خواهد گذاشت. محدودیت زمان شیردوشی روی ساعات بهره‌برداری از مرتع تأثیر گذار است. چنانچه شیردوشی روزانه یک بار

انجام شود، دام‌ها را فقط می‌توان در حدود ۱۰ ساعت از محل اتراق دور کرد که با افزایش دفعات شیردوشی به ۲ بار در روز، این مدت به ۴/۵ ساعت کاهش می‌یابد. با توجه به شرایط منطقه، پوشش گیاهی و نیاز دام به آب حداکثر فاصله‌ای که دام‌ها ضمن چرا در مدت ۱۰ ساعت می‌پیمایند، از ۵ کیلومتر تجاوز نخواهد کرد. بنابراین چوپان مجبور است که دام‌ها را در فضای محدودتری چرا دهد. بدین ترتیب چراگاه‌های غنی دورافتاده مورد استفاده دام قرار نگرفته و مراتع به صورت یکنواخت چرا خواهد شد.

برای کاهش استرس در گوسفند و بز توجه به نکات زیر ضروری است:

گوسفندان دارای دید رنگی هستند و فرق انواع رنگ سیاه، قرمز، قهوه‌ای، سبز، زرد و سفید را تشخیص می‌دهند. گوسفندان وقتی چرا می‌کنند، با یکدیگر تماس چشمی دارند. هر گوسفند سرش را بالا می‌آورد تا موقعیت گوسفندان دیگر را تشخیص دهد و به صورت مناسب موقعیت خود را تصحیح کند. این پایش ثابت و دائمی دلیل مهمی برای حفظ موقعیت گوسفند در گله در زمان حرکت گله در چرا است.

گوسفندان وقتی جدا شوند دچار استرس می‌شوند. در این حالت اگر آینه‌ای در برابر آنها گذاشته شود، این استرس از بین می‌رود. بنابراین وجود گوسفندان دیگر در میدان دید آنها موجب کاهش استرس می‌شود.

■ دام باید از محیط زندگی خود آگاه باشد؛ یعنی زمانی که دام برای اولین بار وارد چراگاه می‌شود ابتدا حد و مرز آن (به‌عنوان مثال فنس یا محدوده چرا) را پیدا می‌کند و سپس شروع به یافتن منابع علوفه‌ای می‌کند. بیشترین تجمع گوسفندان و بزها در اطراف منابع آب صورت می‌گیرد.

■ از راهپیمایی اضافی دام برای مراجعت به محل مشخصی که توأم با مصرف انرژی است، جلوگیری شود.

■ چرای شدید مناطق اطراف اتراق، کاهش یابد و کمتر مورد لگدکوبی دام قرار گیرد.

حفاظت مرتع

ورود غیر قانونمند دام به مرتع، ورود در زمان نامناسب، ورود در تعدادی بیش از حد ظرفیت مرتع و همچنین ورود دام غیر مرتبط به مرتع (یعنی بی‌توجهی به تناسب بین مرتع و نوع دام؛ مثلاً ورود بز به مرتعی که ویژه گوسفند است و برای بز مناسب نیست)، به تدریج موجب کاهش پوشش گیاهی و تخریب مرتع می‌گردد. بدین ترتیب، پس از مدتی فرسایش خاک افزایش می‌یابد، سیلاب‌ها به دلیل تخریب پوشش گیاهی بیشتر می‌شود و مرتع به زمینی خشک و بی‌آب و علف تبدیل می‌شود که خاک آن نیز وضعیت نامناسبی خواهد یافت. بسیاری از زمین‌های کویری و لم‌یزرع امروزی در سال‌های پیش جزء مراتع خوب کشور بوده‌اند، اما به دلیل کاهش نزولات آسمانی و فزون بر آن فشار بیش از حد به مراتع از سوی انسان و دام به شکل اسفبار کنونی در آمده‌اند. این مقدمه نشان می‌دهد که یکی از اصول اساسی در چرای دام تفکر به حفظ مرتع برای امروز و نسل‌های آینده است. تعداد دام باید با ظرفیت چرا متناسب باشد، نوع دام مطابق با نوع مرتع و پوشش آن باشد، فصل و زمان چرای صحیح انتخاب گردد، دام به موقع از مرتع خارج شود، احیای مراتع مورد توجه باشد، در بخش‌های لازم بذریاشی در فصل مناسب صورت گیرد، فرق مراتع رعایت شود، با بافت خاک و تغییرات آن توجه شود و با آموزش صحیح به دامدار و گله‌دار و توجه به اخلاق حرفه‌ای مسیری را ترسیم نمود که در نهایت منجر به بیابان‌زایی، ایجاد شوره‌زار و از بین رفتن مرتع و پوشش گیاهی نگردد. چرا که رعایت نکردن این موارد و حفاظت نکردن از مراتع و منابع طبیعی در نهایت امر نتیجه‌ای وخیم و در حد سقوط تمدن‌ها و جوامع روستایی و شهری خواهد داشت و لازم است که جزء اولین آموزه‌ها در بحث چرای دام قرار گیرد.

نقش مرتع و حفظ آن در موضوع مهم امنیت غذایی کشور چیست؟

تحقیق کنید

در مورد انواع روش‌های مدیریتی در حفاظت از مراتع، نقش و تأثیر حفظ مراتع در آینده ملی کشور، و نقش دولت، دامدار و مردم عادی در حفظ مراتع مطالعه، تفکر و بحث نمایید.

بحث کلاسی

زمان مراجعت گله به جایگاه مواد، تجهیزات و شرایط مورد نیاز

فعالیت کارگاهی

۱ لباس کار، کفش و کلاه مناسب

۲ گله گوسفند و بز

۳ داشتن وسایل و ابزار ذبح

۴ چوب‌دستی و چراغ قوه

مراحل انجام کار:

۱ از لباس کار مناسب استفاده کنید.

۲ وضعیت سیر شدن گله را ارزیابی کنید.

۳ نسبت به جمع‌آوری گله اقدام کنید و از جانمندان دام مطمئن شوید.

۴ مدت زمان رسیدن به جایگاه را در نظر گرفته، به موقع گله را حرکت دهید.

۵ در طول برگشت از جانمندان دام مطمئن و گله را یکنواخت هدایت کنید.

۶ در شرایط نامساعد جوی نسبت به برگشت سریع گله اقدام کنید.

آزمون ارزیابی عملکرد

ردیف	مراحل کار	شرایط عملکرد (ابزار، مواد، تجهیزات، زمان، مکان و ...)	نتایج ممکن	استاندارد (شاخص‌ها/داوری / نمره دهی)	نمره
۴	بازگرداندن گله از چرا	گله دام زمان چرا مکان: مرتع	خروج کامل گله از چراگاه	تعیین زمان مناسب خروج دام از چراگاه	۳
			خروج نسبی گله از چراگاه	تعیین زمان نسبتاً مناسب خروج دام از چراگاه	۲
			خروج کامل گله از چراگاه	تعیین نکردن زمان مناسب خروج دام از چراگاه	۱

ارزشیابی شایستگی چرای گوسفند و بز

<p>شرح کار</p> <p>۱- تعیین زمان مناسب شروع و خاتمه چرا در روز ۲- هدایت گله به چراگاه ۳- مراقبت از گله در زمان چرا ۴- بازگرداندن گله از چراگاه به جایگاه</p>																															
<p>استاندارد عملکرد: چرای ۱۰۰ رأس گوسفند در روز و فصل مناسب با توجه به ظرفیت مرتع</p> <p>شاخص ها:</p> <p>۱- مدت چرا با توجه به شرایط آب و هوایی ۲- انتقال گله بدون هر گونه تنش به چراگاه ۳- حفظ سلامت گله در هنگام چرا ۴- برگشت گله بدون تلفات و عوارض</p>																															
<p>شرایط انجام کار : مرتع، گوسفند و بز و دسترسی به آب در محل مرتع.</p> <p>ابزار و تجهیزات: داشتن وسایل و ابزار ذبح، وسایل دفاعی برای مقابله با حمله حیوانات وحشی در چراگاه و لباس کار.</p>																															
<p>معیار شایستگی:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>ردیف</th> <th>مرحله کار</th> <th>حداقل نمره قبولی از ۳</th> <th>نمره هنرجو</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>۱</td> <td>هدایت گله به چراگاه</td> <td>۲</td> <td></td> </tr> <tr> <td>۲</td> <td>چرانیدن گوسفندان</td> <td>۲</td> <td></td> </tr> <tr> <td>۳</td> <td>مراقبت های گله در زمان چرا</td> <td>۱</td> <td></td> </tr> <tr> <td>۴</td> <td>بازگرداندن گله از چرا</td> <td>۲</td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="2">شایستگی های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: تفکر خلاق، مدیریت زمان، فناوری های مناسب، مسئولیت پذیری، مذاکره، درستکاری، ایمنی فرد، ایمنی دامها در حین انتقال به چراگاه، از بین نبردن پوشش گیاهی و حفظ منابع طبیعی.</td> <td>۲</td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="3">میانگین نمرات</td> <td>*</td> </tr> </tbody> </table> <p>* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، ۲ است.</p>				ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو	۱	هدایت گله به چراگاه	۲		۲	چرانیدن گوسفندان	۲		۳	مراقبت های گله در زمان چرا	۱		۴	بازگرداندن گله از چرا	۲		شایستگی های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: تفکر خلاق، مدیریت زمان، فناوری های مناسب، مسئولیت پذیری، مذاکره، درستکاری، ایمنی فرد، ایمنی دامها در حین انتقال به چراگاه، از بین نبردن پوشش گیاهی و حفظ منابع طبیعی.		۲		میانگین نمرات			*
ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو																												
۱	هدایت گله به چراگاه	۲																													
۲	چرانیدن گوسفندان	۲																													
۳	مراقبت های گله در زمان چرا	۱																													
۴	بازگرداندن گله از چرا	۲																													
شایستگی های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: تفکر خلاق، مدیریت زمان، فناوری های مناسب، مسئولیت پذیری، مذاکره، درستکاری، ایمنی فرد، ایمنی دامها در حین انتقال به چراگاه، از بین نبردن پوشش گیاهی و حفظ منابع طبیعی.		۲																													
میانگین نمرات			*																												

واحد یادگیری: ۶

درس: تولید و پرورش دام های سبک

رشته: امور دامی